

Tetiana Zolotarenko

Państwowa Naukowa i Pedagogiczna Biblioteka Ukrainy im. W.O. Suchomłyńskiego

E-MAIL: zolotarenkotetiana@ukr.net ORCID: 0000-0002-7533-4676

Pedagogiczne projekty biograficzne online jako środek zachowania pamięci historycznej narodu ukraińskiego

STRESZCZENIE

Podczas wojny na pełną skalę przeciwko rosyjskiemu agresorowi kwestia narodowej samoidentyfikacji Ukraińców ponownie stała się bardziej paląca. Nauczyciele zawsze odgrywali znaczącą rolę w kształtowaniu ducha Ukraińców. Celem naszego badania jest podkreślenie potencjału internetowych projektów biograficznych jako skutecznego narzędzia do zachowania pamięci historycznej, ukazane w kontekście rozpowszechniania obiektywnych i prawdziwych informacji o życiu i pracy znanych i mało znanych ukraińskich nauczycieli z przeszłości. Naukowcy z Państwowej Naukowo-Pedagogicznej Biblioteki Ukrainy im. W.O. Suchomłyńskiego realizują trzy internetowe projekty biograficzne w ramach badań „Biografia pedagogiczna w informacyjnej przestrzeni edukacyjnej i naukowej Ukrainy”: „Stoimy na barkach naszych poprzedników: pedagogzy – jubileusze”, „Pedagogzy Ukrainy: pamiętamy, szanujemy” oraz „Ukraińscy pedagogzy o wychowaniu narodowo-patriotycznym”. Podstawą każdego z tych projektów jest elektroniczny zasób informacyjno-bibliograficzny „Wybitni nauczyciele Ukrainy i świata”. Projekt realizowany online „Stoimy na barkach naszych poprzedników: pedagogzy – jubileusze” przedstawia główne kamienie milowe życia i pracy oraz oferuje pełne testy ich dzieł. Projekt „Pedagogzy Ukrainy: pamiętamy, szanujemy” ma na celu pomoc w zrozumieniu życia i dziedzictwa, a także wartości światopoglądowych nauczycieli z przeszłości. Projekt „Ukraińscy pedagogzy o wychowaniu narodowo-patriotycznym” przedstawia cytaty z prac nauczycieli na temat znaczenia edukacji narodowej i patriotycznej dzieci i młodzieży dla zachowania narodu ukraińskiego. W ten sposób pedagogiczne projekty biograficzne realizowane zdalnie pomagają uhonorować pedagogów z przeszłości, poznać ich idee i zachować pamięć historyczną narodu ukraińskiego.

SŁOWA KLUCZOWE: projekty online, pedagogika, pamięć historyczna, naród ukraiński

Podczas wojny na pełną skalę przeciwko rosyjskiemu agresorowi kwestia narodowej samoidentyfikacji Ukraińców po raz kolejny stała się bardziej paląca. Niestety, historia wielokrotnie testowała zdolność naszego narodu do obrony swojego prawa do fizycznego i psychicznego istnienia. I za każdym

razem, pomimo strat, naród udowadniał, że jest w stanie się bronić i iść dalej. Nauczyciele odegrali znaczącą rolę w kształtowaniu ducha Ukraińców. Dziś ich pomysły będą przydatne badaczom, nauczycielom, studentom i wszystkim zainteresowanym („Pedagodzy Ukrainy: pamiętajmy, szanujemy!” [projekt online], 2024; „Stoimy na barkach naszych poprzedników: wybitni pedagodzy – rocznice” [projekt online], 2024; „Ukraińscy nauczyciele o wychowaniu narodowo-patriotycznym” [projekt online], 2024).

Internetowe projekty biograficzne są skutecznym sposobem zachowania pamięci historycznej. Przyczyniają się do rozpowszechniania obiektywnych i prawdziwych informacji o życiu oraz pracy znanych i mało znanych ukraińskich nauczycieli z przeszłości, a to łączy się z naszymi badaniami. Ponadto internetowe projekty biograficzne popularyzują historię wśród ogółu społeczeństwa, koncentrując się nie tylko na kronice wydarzeń, ale także na prezentacji biografii poszczególnych osób. Aby osiągnąć ten cel, wykorzystaliśmy następujące metody empiryczne i teoretyczne: identyfikację kluczowych pojęć, badanie praktycznych doświadczeń, metody analizy porównawczej i statystycznej, a także metody historiograficzne, biograficzne, bibliograficzne, źródłowe i interdyscyplinarne.

Nie ulega wątpliwości, że w XXI wieku format online jest najpopularniejszym sposobem rozpowszechniania informacji. Wynika to z kilku czynników. Szybkość i dostępność pozwalają na natychmiastowe przekazywanie informacji na całym świecie, co umożliwia otrzymywanie wiadomości i danych w czasie rzeczywistym, bez konieczności oczekiwania na publikacje drukowane czy transmisje telewizyjne. Szeroki zasięg odbiorców przekłada się na jakość informacji dostępnych dla wielu osób niezależnie od ich lokalizacji, co jest szczególnie ważne dla firm, mediów, instytucji edukacyjnych i organizacji rządowych. Zaletą jest również opłacalność, gdyż rozpowszechnianie informacji online jest zazwyczaj tańsze niż druk i fizyczne kopie. Interaktywność platform internetowych angażuje użytkowników do pracy z treściami, oferując im możliwość komentowania, udostępniania informacji i uczestniczenia w dyskusjach, co promuje aktywny udział odbiorców (Zolotarenko, 2024).

Personalizacja oznacza, że usługi online mogą gromadzić dane o użytkownikach i dostarczać spersonalizowanych treści, dzięki czemu informacje są bardziej odpowiednie i interesujące. Platformy internetowe zmniejszają zapotrzebowanie na papier, oszczędzając w ten sposób zasoby naturalne i zmniejszając negatywny wpływ na otoczenie, co jest działaniem przyjaznym dla środowiska. Ponadto informacje rozpowszechniane za pośrednictwem formatu online są mobilne, ponieważ nowoczesne technologie umożliwiają dostęp

do danych w dowolnym miejscu i czasie za pomocą urządzeń mobilnych. Te czynniki związane z internetowymi formami rozpowszechniania informacji przyciągają wielu użytkowników i organizacji. I właśnie dlatego wybraliśmy tę metodę rozpowszechniania projektów biograficznych.

W dzisiejszym społeczeństwie informacyjnym coraz ważniejsze staje się zachowanie pamięci historycznej. Internetowe projekty biograficzne odgrywają kluczową rolę w tym procesie, ponieważ są potężnym narzędziem do gromadzenia, przechowywania i promowania znanych i mało znanych osób i ich wkładu w rozwój narodu ukraińskiego. Takie platformy nie tylko zapewniają dostęp do szczegółowych informacji o życiu i osiągnięciach wybitnych Ukraińców, ale także przyczyniają się do kształtowania świadomości narodowej i poczucia dumy z własnego kraju. Stają się one integralną częścią procesu edukacyjnego, badań naukowych i dziedzictwa kulturowego, pomagając młodszym pokoleniom lepiej zrozumieć historię i docenić wkład swoich poprzedników.

Badania historiograficzne wykazały, że internetowe projekty biograficzne są przedmiotem analizy Larysy Berezivskiej. Jak zauważa badaczka: „są one skuteczną formą upowszechniania biografii pedagogicznej, przyczyniają się do przywrócenia i zachowania narodowej pamięci pedagogicznej” (Berezivska, 2022, s. 425). W związku z powyższym uważamy, że internetowe zasoby biograficzne są platformami mającymi na celu tworzenie i rozpowszechnianie informacji o życiu i osiągnięciach różnych osób. Jednocześnie należy zauważyć, że zasoby te mogą różnić się formą i treścią. Szczegółowy przegląd zagadnień związanych z projektami online jako sposobem rozpowszechniania informacji o nauczycielach i ich dorobku można znaleźć w pracach Larysy Berezivskiej, Oleksandra Michna, Olhi Pinczuk i innych (Berezivska i in., 2023). Nie znaleźliśmy żadnych badań w zagranicznej historiografii na temat pedagogicznych biograficznych projektów online jako środka zachowania pamięci historycznej narodu ukraińskiego.

Internetowe projekty biograficzne jako środek zachowania pamięci historycznej mają szczególne znaczenie podczas wojny na pełną skalę przeciwko rosyjskiemu agresorowi. Wynika to z potrzeby bardziej aktywnego przeciwdziałania wrogiej propagandzie, rozpowszechniania obiektywnych i prawdziwych informacji o życiu i pracy wybitnych osobistości z przeszłości. Ponadto biograficzne projekty internetowe, popularyzujące historię wśród ogółu społeczeństwa w oparciu o sieć społecznościową Facebook, koncentrują się nie tylko na kronice wydarzeń, ale także przedstawiają biografie poszczególnych osób. W artykule *Projekty online jako forma rozpowszechniania pedagogicznej wiedzy biograficznej w kontekście otwartej nauki* autorstwa Berezivskiej, Michna

i Pinchuka zaproponowano 4 sprawdzone modele internetowych projektów biograficznych do powszechnego użytku: „projekt online na Facebooku”, „projekt online na Facebooku i Instagramie”, „projekt online na Facebooku z wykorzystaniem portalu internetowego/ strony internetowej”, „projekt online na Facebooku jako źródło wirtualnej wystawy na stronie internetowej” (Berezivska i in., 2023).

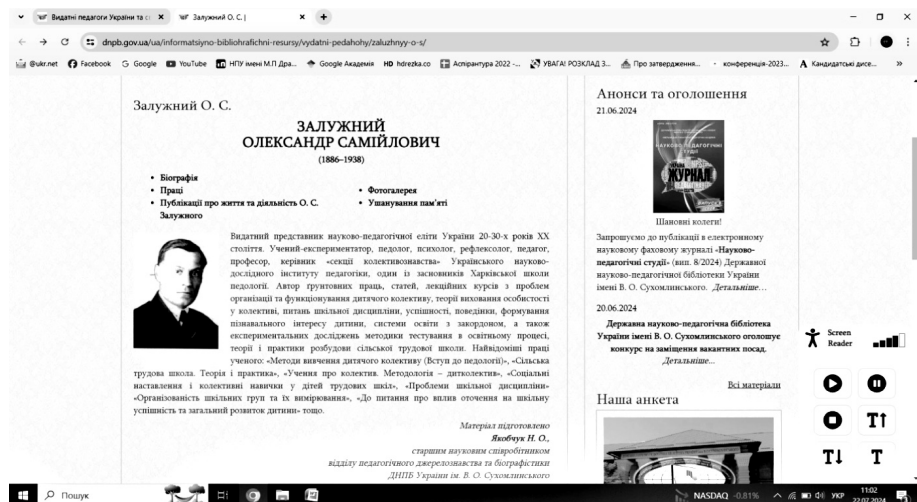
Naukowcy z Państwowej Naukowo-Pedagogicznej Biblioteki Ukrainy im. W.O. Suchomłyńskiego Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy realizują trzy internetowe projekty biograficzne w ramach badań „Biografia pedagogiczna w informacyjnej przestrzeni edukacyjnej i naukowej Ukrainy” (kierowanych przez Larysę Berezivską, doktora nauk pedagogicznych, profesora, członka korespondenta Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy): „Stoimy na barkach naszych poprzedników: pedagodzy – jubileusze”, „Pedagodzy Ukrainy: pamiętamy, szanujemy” i „Ukraińscy pedagodzy o wychowaniu narodowo-patriotycznym” pod hashtagiem *#working_for_victory*.

Podstawą każdego z tych projektów jest elektroniczny zasób informacyjno-bibliograficzny „Wybitni nauczyciele Ukrainy i świata” (L. Berezivska – kierownik, E. Demyda, T. Pavlenko, T. Zolotarenko i in.), który reprezentuje najlepsze osiągnięcia nauk pedagogicznych i psychologicznych oraz edukacji poprzez integrację informacji biograficznych i bibliograficznych o ponad 90 ukraińskich i zagranicznych pedagogach. Znajdują się w nich: życiorysy pedagogów, charakterystyka ich działalności i twórczego dziedzictwa (Berezivska, 2022; Berezivska i Derevianko, 2020). Wśród nich są pedagodzy, którzy walczyli o rozwój ukraińskiej szkoły i stali się ofiarami represji stalinowskich. W szczególności: Stepan Ananyin (1875–1942), Ołeksandr Załużnyj (1886–1938), Borys Manžos (1891–1938?), Jakiv Czepiga (1875–1938) i inni. Dziś ich nazwiska powracają do przestrzeni edukacyjnej i naukowej Ukrainy i świata.

Statystyki pokazują wysoki poziom zainteresowania materiałami projektów online wśród zagranicznych użytkowników. W szczególności w 2023 roku odnotowano 56 tysięcy wyświetleń w takich krajach, jak: USA (1312), Polska (953), Niemcy (853), Holandia (421), Wielka Brytania (319), Czechy (256), Francja (255), Włochy (184) i Irlandia (183) (Berezivska, 2022).

Weźmy przykład strony o Ołeksandrze Załużnym (1886–1938), której część ukazuje fotografia 1. Widać, że dla wygody użytkowników materiał o każdym nauczycielu w zasobie jest ułożony według spójnej struktury: biografia; bibliografia publikacji nauczyciela i bibliografia publikacji o jego życiu i pracy; niektóre dokumenty pełnotekstowe; galeria zdjęć; informacje o na-

grodach i upamiętnieniach; inne materiały i lista odniesień. Warto zauważyć, że zasób informacyjno-bibliograficzny „Wybitni nauczyciele Ukrainy i świata” jest stale aktualizowany i uzupełniany o nowe materiały, a informacje już opublikowane są ponownie analizowane.

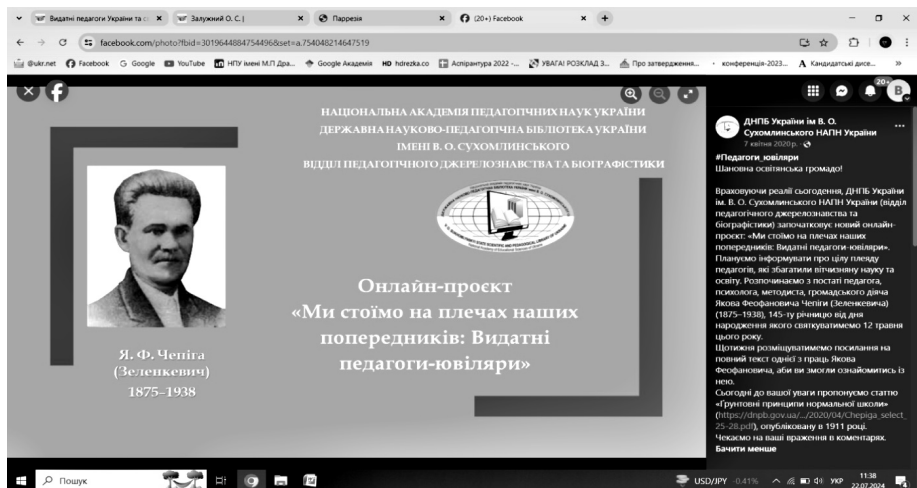
Fotografia 1. Strona „Oleksandr Zalużnyi” jako element zasobu cyfrowego „Wybitni nauczyciele Ukrainy i świata”

Źródło: <https://dnbp.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliografichni-resursy/vydatni-pedahohy/zaluzhnyy-o-s> (05.05.2024).

Projekt online „Stoimy na barkach naszych poprzedników: pedagogzy – jubileusze” (L. Berezivska, T. Pavlenko) przedstawia główne kamienie milowe ich życia i działalności oraz oferuje wgląd do ich prac. W ramach projektu oficjalna strona SPSL na Facebooku udostępnia użytkownikom link do pełnego tekstu jednego z dzieł znanego przedstawiciela nauk pedagogicznych, który można przeczytać online i opatrzyć komentarzem z lektury. Projekt został uruchomiony w kwietniu 2020 roku wraz z postacią ukraińskiego pedagoga, psychologa i osoby publicznej Y.F. Chepiga (Zelenkevych) (1875–1938). Pierwszy post odnoszący się do projektu, opublikowany 7 kwietnia 2020 roku na Facebooku, pokazano na fotografii 2. (Berezivska i in., 2023).

Warto zauważyć, że kluczowym celem projektu „Stoimy na barkach naszych poprzedników: pedagogzy – jubileusze” jest uczczenie wkładu nauczycieli, podkreślenie ich osiągnięć edukacyjnych i upamiętnienie ich urodzin. Projekt ten rozpowszechnia informacje o nauczycielach, dyrektorach, metodykach i innych pedagogach, którzy poświęcili swoje życie rozwojowi edukacji i wychowaniu nowych pokoleń. Projekt przyczynia się do kształto-

wania świadomości narodowej i dumy z własnego kraju, a studiowanie osiągnięć wybitnych kolegów może inspirować do samodoskonalenia początkujących nauczycieli. Materiały projektu „Stoimy na barkach naszych poprzedników: pedagodzy – jubileusze” mogą być wykorzystywane jako materiały dydaktyczne, które poprawiają jakość nowoczesnych procesów edukacyjnych i edukacji w ogóle (Berezivska i in., 2022).

Fotografia 2. Pierwszy post projektu online „Stoimy na barkach naszych poprzedników: pedagodzy – jubileusze”

Źródło: <https://www.facebook.com/photo?fbid=3019644884754496&set=a.754048214647519> (05.05.2024).

Projekt online „Pedagodzy Ukrainy: pamiętamy, szanujemy” ma na celu pomoc w zrozumieniu życia i dziedzictwa, wartości światopoglądowych nauczycieli z przeszłości (Berezivska, Zolotarenko). „Pedagodzy Ukrainy: pamiętamy, szanujemy” to projekt internetowy, który zawiera krótkie informacje o osobie i linki do zasobów informacyjnych i bibliograficznych „Wybitni nauczyciele Ukrainy i świata”, gdzie znaleźć można szczegółowe materiały na temat ich życia i pracy. Głównym celem tego projektu jest uhonorowanie ukraińskich pedagogów, którzy wnieśli znaczący wkład w rozwój edukacji i wychowania, wzięwszy pod uwagę potrzebę ponownego przemyślenia wiedzy o ich losach i osiągnięciach, przekonaniach i światopoglądzie. Pierwszy artykuł w ramach projektu został opublikowany w czerwcu 2022 roku na temat życia i twórczości Mariji Hrinchenko (1883–1928) – ukraińskiej postaci działającej publicznie, politycznie i edukacyjnie, pisarki, tłumaczki, krytyczki literackiej i pedagogiki (Berezivska i Derevianko, 2020). Biorąc pod

uwagę duże zainteresowanie zagranicznych naukowców materiałami projektu, na początku 2024 roku dodano ich anglojęzyczną wersję. Na fotografii 3. ukazano, jak zmieniały się materiały projektu w odpowiedzi na potrzebę integracji z globalną przestrzenią naukową.

Fotografia 3. Posty dotyczące Iwana Steszenki w 2022 i 2024 roku w projekcie internetowym „Pedagodzy Ukrainy: pamiętamy, szanujemy”

Źródło: <https://www.facebook.com/photo?fbid=5383949311657363&set=a.754048214647519> (23.06.2022);

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=1184192686247659&set=a.738170130849919> (24.06.2024).

Projekt online „Ukraińscy pedagogzy o wychowaniu narodowo-patriotycznym” (Berezivska, Antonets, Zolotarenko) oferuje cytaty z prac nauczycieli na temat znaczenia edukacji narodowej i patriotycznej dzieci i młodzieży dla zachowania narodu ukraińskiego. Został zainaugurowany 29 stycznia 2024 roku cytatem ukraińskiego pedagoga, psychologa i osoby publicznej Jakiva Feofanovycha Chepigi (Zelenkevycha) (1875–1938) z jego pracy *Fundamentalne zasady szkoły normalnej* (1911). Cytat ten brzmi: „Narodowe wychowanie i edukacja wynikają z instynktownego pragnienia narodu, aby chronić siebie, zachować zdrowie fizyczne i moralne” (Chepiga, 1911). Osobliwością projektu online „Ukraińscy pedagogzy o wychowaniu narodowo-patriotycznym” jest to, że oferuje on fragment pracy ukraińskiego nauczyciela i zapewnia opis bibliograficzny jego prac w celu dalszego szczegółowego studiowania dorobku. Projekt przyczynia się do wzmocnienia tożsamości narodowej i promowania aktywnego obywatelstwa wśród uczniów i młodzieży, co jest ważnym elementem budowania silnej i zjednoczonej Ukrainy.

Фотografia 4. Pierwszy post projektu online „Ukraińscy pedagodzy o wychowaniu narodowo-patriotycznym”

Źródło: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1091508745516054&set=a.738170130849919> (05.04.2024).

W ten sposób pedagogiczne projekty biograficzne online pomagają uhonorować pedagogów z przeszłości, zrozumieć ich idee i zachować pamięć historyczną narodu ukraińskiego. Wszystkie te zasoby mają na celu przypominać nam o ważnej roli, jaką nauczyciele odgrywają w kształtowaniu przyszłości naszego narodu i służą jako inspiracja do dalszych osiągnięć edukacyjnych. Ponieważ materiały projektu są publikowane online, pomaga to wyjść poza badania akademickie i rozpowszechniać wiedzę naukową wśród wszystkich zainteresowanych użytkowników. Rozważamy dalsze badania w celu przeanalizowania wpływu projektów online na rozwój niektórych elementów kompetencji obywatelskich przyszłych nauczycieli, w szczególności na aspekty wiedzy i wartości Ukrainy, a także w celu urzeczywistnienia chęci ponownego przemyślenia wiedzy o życiu i pracy, poglądach i wartościach światopoglądowych nauczycieli z przeszłości.

BIBLIOGRAFIA

- Березівська, Л.Д. (2022). Онлайн-проекти як форма поширення педагогічного біографічного знання в освітньо-науковому просторі. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг: матеріали Міжнар. наук. конф.* (Київ, 4–6 жовт. 2022 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. Київ, s. 424–426. <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004349> (05.10.2025).
- Березівська, Л.Д., і Деревянко, Т.М. (2020). Електронний ресурс «Видатні педагоги України та світу» й онлайн-проект «Ми стоїмо на плечах наших попередників:

- Видатні педагоги-ювіляри». *Вісн. НАПН України*, 2(1), 1–3. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-7-4>
- Berezivska, L.D., Mikhno, O.P., i Pinchuk, O.P. (2023). Online projects as a form of spreading pedagogical biographical knowledge in the educational and scientific space in the context of open science. *Inform. Technologies and Learning Tools*, 97(5), 1–17. <https://doi.org/10.33407/itlt.v97i5.5240>
- Berezivska, L.D., Pinchuk, O.P., Hopta, S.M., Demyda, Y.F., i Sereda, K.V. (2022). Creation of information and bibliographic resource «Outstanding educators of Ukraine and the world» and its influence on the development of digital humanities. *Інформ. технології і засоби навчання / Information Technologies and Learning Tools*, 87(1), 1–17. <https://doi.org/10.33407/itlt.v87i1.4825>
- Дурдуківський, В.Ф. (2024). Онлайн-проект «Педагоги України про національно-патріотичне виховання». <https://dnbp.gov.ua/ua/?news=40056> (05.10.2025).
- Ми стоїмо на плечах наших попередників: Видатні педагоги-ювіляри: онлайн-проект (2024). НАПН України, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, Від. пед. джерелознавства та біографістики; наук. керівник Л.Д. Березівська. <https://m.facebook.com/photo.php?fbid=1051470399519889&set=a.738170130849919&type=3> (05.10.2025).
- Педагоги України: пам'ятаємо, шануємо!: онлайн-проект. (2024). НАПН України, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, Від. пед. джерелознавства та біографістики; наук. керівник Л.Д. Березівська. https://www.facebook.com/hashtag/педагоги_україни (05.10.2025).
- Українські педагоги про національно-патріотичне виховання: онлайн-проект. (2024). НАПН України, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, Від. пед. джерелознавства та біографістики; наук. керівник Л.Д. Березівська. Київ. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=109150874516054&set=a.738170130849919> (05.10.2025).
- Золотаренко, Т.О. (2024). Біографічні онлайн-проекти: вплив на національно-патріотичне виховання. Педагогічна біографіка про національно-патріотичне виховання дітей і молоді: ідеї, концепції, практики: зб. матеріалів IX Всеукр. наук.-практ. конф. з історії освіти з міжнар.участю, 13 трав. 2024 р., Київ/ НАПН України, Від-ня філософії освіти, заг. та дошк. педагогіки, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського ; [редкол.: Березівська Л.Д. (голова редкол., наук. ред.), Міхно О.П., Антоненко Н.Б. ; літ. ред. Бойко О.А.; бібліогр. ред. Демидо Є.Ф.; техн. ред. Середя Х.В.]. Вінниця: ТВО-РИ. s. 159–162. https://dnbp.gov.ua/wp-content/uploads/2024/06/Conference_abstract_collection_2024_30.05.24.pdf (05.10.2025).

SUMMARY

Pedagogical Online Biographical Projects as a Means of Preserving the Historical Memory of the Ukrainian People

During the full-scale war against the Russian aggressor, the issue of national self-identification of Ukrainians has once again become more acute. Teachers have always played a significant role in shaping the spirit of Ukrainians. The purpose of our study is to highlight the potential of online biographical projects as an effective tool for preserving historical memory in the context of disseminating objective and truthful information about the life and work of well-known and little-known Ukrainian teachers of the past. Researchers of the V.O. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine are implementing three online biographical projects as part of the research: Pedagogical Biography in the Information Educational and Scientific Space of Ukraine: “We Stand on the Shoulders of Our Predecessors: Teachers-Anniversaries”, “Teachers of Ukraine: Remembering and Honouring” and “Ukrainian Teachers on National and Patriotic Education”. The basis of each of these projects is the electronic information and bibliographic resource “Outstanding Teachers of

Ukraine and the World". The online project «We Stand on the Shoulders of Our Predecessors: Teachers of Anniversaries» provides an overview of the main milestones of their lives and activities and offers full texts of their works. The online project "Teachers of Ukraine: Remembering and Honouring" aims to help understand the lives and heritage, views and worldview values of the educators of the past. The online project "Ukrainian Teachers on National and Patriotic Education" offers quotes from teachers' works on the importance of national and patriotic education of children and youth for the preservation of the Ukrainian nation. Thus, pedagogical biographical online projects contribute to the honouring of educators of the past, the comprehension of their ideas, and the preservation of the historical memory of the Ukrainian people.

KEYWORDS: on-line projects, pedagogy, historical memory, Ukrainian people